

**І. ЦІННІСНІ, ЗМІСТОВІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ В РУСЛІ ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ
«КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ» ТА ІНШИХ ОСВІТНЬО-
НОРМАТИВНИХ АКТІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.
НЕПЕРЕРВНІСТЬ І ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ.
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ
ЯКІСНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ**

Олена Ільченко

**ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИМІРІ
РОЗБУДОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання, з метою залучення до професії найкращих.

(Концепція «Нова українська школа», 2016: 16)

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», ухвалена у 2016 р., розкриває стратегічні шляхи її оновлення в Україні до 2029 р.

Серед дев'яти ключових компонентів формули нової школи другу позицію по праву займає умотивований учитель, який мусить бути конкурентоспроможним, професійно мобільним, соціально відповідальним, здатним оперативно реагувати й адаптуватися до мінливих умов інформаційно-глобального світу, відкритим для творчого сприйняття нових ідей і готовим їх реалізовувати на практиці і, головне, – здатним постійно дбати про власний особистісний і професійний розвиток. «Школа українська буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Він – успішний вчитель та фахівець – вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає» [1] – так зазначається у Концепції нової української школи.

Зрозуміло, що таким учителем може стати лише мотивований до педагогічної діяльності професіонал. У цьому зв'язку, постає нагальна потреба формування стійких мотивів професійної діяльності майбутніх учителів, які мають стати для школи третього тисячоліття реальним «агентом змін» на краще.

У зв'язку з цим, **метою статті** є аналіз провідних мотивів навчання майбутніх учителів у вимірі розбудови нової української школи; з'ясування характеру домінування мотивів (зовнішні/внутрішні) у професійній мотивації; виділення умов успішного формування професійної мотивації студентів педагогічного вишу.

З-поміж українських науковців, роботи яких присвячувались проблемі формування мотивів навчальної діяльності студентів у вищій школі, професійної мотивації називаємо: В. Георгієва – проаналізовано мотиваційний компонент у структурі професійної компетентності майбутніх офіцерів; І. Зайцеву – досліджено пізнавальну активність студентів вищих економічних навчальних закладів; С. Ігнатенко – розглянуто проблему формування мотивації студентів до самостійних занять фізичною культурою; Т. Клибанівську – проаналізовано мотивацію як детермінанту навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти; Г. Костишину – розглянуто проблему формування мотивації до навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних закладів освіти; П. Лузана – проаналізовано навчальну активність студентів у сільськогосподарському виші; Ю. Патик – досліджено мотиваційні тенденції майбутніх соціальних працівників; А. Сільвейстра, М. Моклюка –

розглянуто мотивацію навчання студентів як психолого-педагогічну проблему; Ю.Сербіна – проаналізовано вплив особистісного адаптивного потенціалу студентів-гуманітарії на процес їхньої адаптації до навчання та ін.

Окремі аспекти формування стійких мотивів до навчальної діяльності, професійної мотивації, креативної компетентності, мотиваційно-ціннісних детермінант майбутніх учителів досліджували українські вчені: І. Галян, Ю. Калюжна, А. Мельник, Л. Перетятко, В. Фрицюк, В. Черній, С. Яланська та ін.

Проблематика досліджень закордонними ученими представлена також різними напрямками. Дослідження теорії мотивації крізь призму трьох фундаментальних потреб людини – необхідності автономії, необхідності належності, необхідності компетенції запропонували Lynley H. Anderman, Valerie S. Leake; вивчення мотиваційних змін студентів університетів шляхом навчання їх з використанням відео-освітнього потоку BLOSSOMS розкрили Hamizan, N., Zaid, N. M.; зв'язок між мотивацією до навчання і освітніми результатами серед студентів технічних коледжів показали Chan, H., Wang, X.; дослідження навичок, мотивів і стратегій навчання студентів коледжу із симптомами СДВГ здійснили [Stephanie L. Simon-Dack](#), [P. Dennis Rodriguez](#), [Geoff D. Marcum](#); взаємозв'язок навчання і мотиваційних навчальних стратегій студентів коледжу розкрив Bruce, W. Tuckerman; особливості моделювання вдовolenня і мотивації студентів в інтегрованому освітньому середовищі університету проаналізувала Stukalina, Y.; роль викладача у підготовці людини-професіонала з інтелектуальною, моральною і духовною культурою в сучасній парадигмі університетської освіти висвітлили Charikova, I., Zhadanov, V.; роль інноваційних освітніх технологій (комунікативних та інтерактивних, пошукових, інформаційних, стимуляційних, ігрових та ін. у розвитку навчальної мотивації студентів розкрили Plugina, M. I., Sokolova, I. Y., Gorbunkov, V. Y., Znamenskaya, S. V., Goman, M. V.; особливості взаємозв'язку навчання і мотивації досягнень представлено в роботі Schlag, B.; специфіку взаємозв'язку навчання і мотивації розкрито в дослідженні Wagner, R., Hinz, A., Rausch, A., Becker B.; вивчення впливу лідерства викладачів на ефективність навчання студентів здійснено в статті Öqvist, A., Malmström, M. та ін.

Отже, огляд джерел переконує, що проблема вивчення мотивів і мотивації у студентському середовищі є актуальною не лише на теренах України, а й у інших країнах світу. Досліджуються різні її аспекти: від теоретико-методологічних до практико-зорієнтованих.

На сьогодні не існує однозначного трактування поняття «мотив». За основу його визначення беремо розуміння мотиву, наведене у теоретичних положеннях С. Рубінштейна: «Будь-яка дія, що спрямовує до певної мети, виходить з тих чи інших спонук. Більш чи менш адекватно усвідомлена спонука виступає як мотив» [2, с. 542]. Виходячи зі сказаного, розглядаємо мотив як один із найважливіших компонентів психологічної структури будь-якої діяльності, за допомогою якого розкривається спонукальна природа дій, поведінки, вчинків людини, її сутність. У навчальній діяльності такою спонукою є мотиви начально-пізнавальної діяльності, розкриття яких має важливе значення для забезпечення її належної якості. Якщо студент навчається без пізнавального інтересу, його мотивом є лише одержання диплому або бажання догодити батькам чи щось інше, то і його знання не будуть міцними і глибокими, а отже – це буде професійно не мотивований, не цікавий для дітей вчитель.

Отже, під мотивами навчальної діяльності розуміємо все те, що спонукає особистість до неї, всі фактори, що зумовлюють пізнавальну активність людини – ідеали, цілі, потреби, інтереси, переконання, соціальні установки, почуття тощо. Враховуючи, що у вищому навчальному закладі з'являється / зміцнюється професійна мотивація молодих людей, адже тут навчальна діяльність тісно пов'язана із професійно-педагогічною, доцільно говорити також про мотиви професійної діяльності студентів. Під останніми розуміємо все те, що спонукає і спрямовує їх до вивчення майбутньої професійно-педагогічної діяльності, а відтак професійну мотивацію студентів педагогічного вишу усвідомлюємо як систему мотивів, що визначає їх конкретні форми діяльності або поведінки.

Навчально-пізнавальна діяльність студента у виші здійснюється за багатьма різними мотивами, її успішність і ефективність напряму залежить від того, який мотив домінує, – зовнішній (одержання диплому про вищу освіту, задоволення вимог батьків і рідних, звичка сумлінно навчатися, бажання завжди бути «відмінником» та ін.) чи внутрішній (самоактивність особистості, власне її пізнавальні інтереси і професійні мотиви). Це підтверджують результати нашого дослідження, проведеного серед студентів II, III курсів на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Серед опитаних респондентів, значущими для них мотивами навчання в університеті стали: бажання одержати диплом про вищу освіту – (45%, 42 особи); потреба отримувати хорошу стипендію – (3%, 3 особи); бажання виправдати сподівання батьків та не підвести їх – (4%, 4 особи); бажання завжди бути першим, зокрема і в навчанні – (2%, 2 особи); намір продовжити сімейні традиції – (3%, 3 особи); бажання здобути глибокі знання з навчання і виховання дітей для роботи в школі – (16,5%,

16 осіб); намір навчатися для виховання у майбутньому власних дітей – (3%, 3 особи); прагнення стати висококваліфікованим спеціалістом з фаху, але в школі не працювати – (16,5%, 16 осіб); жага до пізнання, прагнення до постійного саморозвитку – (7%, 7 осіб).

Таким чином, результати опитування свідчать, що більша половина студентів (57%, 54 особи) у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності керується, переважно, зовнішніми мотивами, які визначають не зовсім високу їх пізнавальну активність, відображають прагнення «просто одержати знання» і не завжди для подальшої роботи в школі. Дещо менший відсоток майбутніх учителів (43%, 42 особи) все ж таки обирають внутрішні мотиви до навчально-пізнавальної діяльності, демонструючи високий пізнавальний інтерес, прагнення здобути глибокі знання та бажання до постійного саморозвитку і самоосвіти. Такі студенти зазвичай мотивовані до роботи в школі, прагнуть удосконалення навчального процесу, його змісту і організації, потребують нетрадиційних форм і методів навчання, нестандартного викладу матеріалу, висококваліфікованих, креативних, відкритих до співробітництва та співпраці викладачів.

Отже, внутрішні мотиви визначають ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів, вони є її рушійними силами. Провідним серед цієї групи мотивів є пізнавальний інтерес, у ході задоволення якого розумова активність студентів спрямовується на свідоме і міцне оволодіння знаннями. При цьому важливо зазначити, що формування пізнавальних мотивів у ході навчання студентів не повинно виключати / замінити розвитку мотивів до професійної педагогічної діяльності. Мотивацію до навчання і мотивацію до професії педагога необхідно розвивати в єдності одного з іншим.

Які ж основні критерії сформованості мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів? На наш погляд, з-поміж таких показників слід назвати: 1) наявність чітко вираженого пізнавального інтересу (зорієнтованість на внутрішні мотиви); 2) активність в навчально-пізнавальній діяльності; 3) суб'єктна позиція в освітньому процесі; 4) вимогливість до себе і всіх суб'єктів педагогічного процесу; 5) демонстрація успішності в навчанні та відповідальне ставлення до цієї роботи; 6) високий рівень самостійності та ініціативності в освітній діяльності; 7) одержання задоволення від інтелектуальної, пізнавальної діяльності, від здобуття нових знань; 8) прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що мотивація учня до навчальної діяльності напряму залежить від професійності педагога, його моральності, такту, поведінки, характеру, здатності викликати в учнях пізнавальний інтерес і відповідну активність. Підготовка такого вчителя має розпочинатися на етапі його професійної підготовки, як студента вишу, який вже тут повинен відчувати себе як особистість-професіонал, зі сформованими мотивами навчально-пізнавальної діяльності.

Результати дослідження переконують, що ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів напряму залежить від рівня сформованості мотивів, серед яких *внутрішні, професійно зорієнтовані мотиви (високий пізнавальний інтерес) мають домінувати над зовнішніми, вузько-особистісними (низький пізнавальний інтерес)*. Для забезпечення такого результату у виші має бути організована цілеспрямована, систематична робота на основі партнерства і суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу.

Як необхідні умови формування стійких мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів, виділяємо:

✓ *процесуально-змістові*: фасилітація навчальної діяльності; впровадження особистісно орієнтованого навчання; індивідуалізація навчально-професійної діяльності; дотримання правильного співвідношення теоретичних знань і практичних умінь навчальної діяльності; урізноманітнення форм індивідуальної та групової роботи під час проходження студентами психолого-педагогічної практики; застосування компетентнісного підходу; гуманізація і демократизація навчального процесу; урізноманітнення форм і методів самостійної роботи студентів; відповідний стиль роботи педагога;

✓ *дидактично-освітні*: надання студентам більшої свободи вибору предметів, що вивчаються, та способу діяльності; уникання стереотипності проведення навчальних занять, використання методів, форм і прийомів навчання проблемного, інтерактивного та науково-дослідного характеру; нормування навчальної діяльності; структурування і диференціація навчального матеріалу за його важливістю; застосування принципу доступності й використання інших принципів дидактики;

✓ *психологічні*: формування стійкого інтересу до професії; розвиток розумових здібностей студентів, усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання (близької і дальньої перспективи), теоретичної та практичної значущості засвоєваних знань, професійної спрямованості навчальної діяльності.

На завершення викладу матеріалу, хотілося б зазначити, що прагнення студентів до успішного оволодіння навчальною програмою вишу задля можливості застосувати свої знання і вміння на користь суспільству, бажання бути висококваліфікованим і креативним спеціалістом,

задоволення особистої потреби постійного «саморуху» і освіти упродовж життя – це головні показники ефективної підготовки майбутніх учителів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у виявленній характеристиці чинників позитивного і негативного впливу на навчальну та пізнавальну діяльність студентів педагогічних вишів; у дослідженні розвитку мотивації до навчання в умовах дистанційної форми організації підготовки майбутніх учителів; у вивченні особливостей формування мотивації до навчання й мотивації до професії педагога.

Список використаної літератури

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016). Електронний ресурс. Доступ <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Изд-во Питер. – 2003. – 713 с.

Віктор Стрельніков

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ В РУСЛІ ВИКОНАННЯ ПОЛОЖЕНЬ «КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»

«Концептуальні засади реформування середньої освіти» до формули Нової української школи справедливо відносять умотивованого учителя. Зокрема, відзначається, що «Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін» [1, с. 16]. І далі: «Насамперед творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Учителю зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність» [1, с. 16].

Тому важливо підготувати вчителя до діяльності проектування дидактичної системи в руслі виконання положень «Концепції Нової української школи», зокрема, технологій, способів і засобів навчання. Слід систематизувати вимоги до проектанта дидактичної системи і на цій основі розробити конкретну програму підготовки вчителів до такого проектування.

Сучасна криза освіти показує необхідність перегляду устояних змісту, технологій, організації, принципів, структури системи освіти. Вирішення цього завдання безпосередньо пов'язане з виробленням концепції проектування сучасних систем і технологій навчання, які забезпечать досягнення високої якості і гарантованих результатів навчання і становлення особистості учня.

Саме проектуванню систем і технологій навчання належить ключова роль у адаптації школи України до дидактичного виклику сьогодення, коли з'являється замовлення на високоефективні технології навчання. Інтенсифікація має відображати основні аспекти дидактичної системи: проектування, організацію навчальної діяльності, мотивацію і стимулювання навчальної діяльності, контроль. Звідси й проблема готовності вчителя до підготовки і реалізації проектів змін у Новій українській школі є найбільш гострою: які б перетворення не відбувалися у сучасній школі, усі вони насамперед пов'язані з особливостями особистості вчителя.

Інтерес науковців і практиків до підвищення кваліфікації вчителів обумовлений зміною парадигми – відбувається перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих, коли готується фахівець зі сформованою потребою у професійній самоосвіті, здатний до саморозвитку і повноцінної самореалізації в обраній професії. Існуюча нині система підвищення кваліфікації вчителів вимагає значної трансформації. На неї впливає інтеграція науки, освіти і виробництва, а основними її функціями стають компенсаторна, адаптаційна, коригувальна, розвиваюча, інноваційна. Існуюча система підвищення кваліфікації вчителів здебільшого виконує перші три функції (вони в основному стосуються підготовки і перепідготовки) і менше – розвиваючу та інноваційну, які найбільш повно відповідають підготовці вчителів до діяльності проектування, їх безперервному професійному і загальнокультурному росту.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, засвідчує, що самі учителі оцінюють перепідготовку в системі організованої підготовки (школах педагогічної майстерності, курсах, теоретичних і методичних семінарах, конференціях) нижче, ніж самостійну роботу. Це